

Технологія формування світоглядної культури студентської молоді

Формування світоглядної культури майбутніх фахівців – одне із провідних завдань вищої школи. Тому актуальним є дослідження змісту, форм і методів ефективної реалізації цього процесу.

Завдання роботи полягає в аналізі технології формування світоглядної культури студентів університету. У статті розкрито зміст поняття «педагогічна технологія», проаналізовано технологію формування світоглядної культури студентів; визначено основні принципи реалізації цього процесу; схарактеризовано вимоги до організації успішного його протікання.

Ключові слова: педагогічна технологія, форми і методи формування світоглядної культури, принципи формування світоглядної культури, навчально-виховне середовище.

Постановка наукової проблеми та її значення. На етапі побудови громадянського суспільства, у період ринкового прагматизму і проявів споживацької психології, девальвації загальнолюдських цінностей загострюється проблема виховання молоді, формування її громадянської позиції, національної самосвідомості, соціальної компетентності, активного і відповідального ставлення до життя, тобто проблема формування світоглядної культури особистості. Актуалізується проблема формування світоглядної культури, коли йдеться про студентську молодь, оскільки саме від неї залежить розвиток і становлення України як самостійної правової економічно незалежної держави.

Аналіз останніх наукових досліджень цієї проблеми. Проблема світоглядної культури молоді є проблемою, що хвилює філософів, соціологів, психологів, педагогів. Розроблено різні концептуальні підходи щодо формування світоглядної культури особистості. Так, за часів радянської доби над проблемою світоглядної культури працювали Є. Андрос, В. Афанасьєв, М. Гончаренко, В. Горський, П. Дишльовий, В. Іванов, А. Колодний, П. Копнін, А. Никанорова, Є. Осічнюк, Л. Скворцов, О. Спір-кін, В. Табачковський, В. Шинкарук, І. Фролов, О. Яценко та ін. Ці вчені наголошували на складності структури світоглядної культури, розглядаючи світогляд як спосіб духовно-практичного, а не тільки теоретичного освоєння дійсності і формування суспільної та індивідуальної самосвідомості, що є їх найважливішим компонентом.

Проблема формування світоглядної культури на різних вікових етапах особистісного становлення людини, різноманітності форм її прояву цілісно відображена в працях Б. Ананьєва, Л. Божович, А. Валлона, Л. Виготського, Г. Залеського, М. Кагана, І. Кона, О. Леонтєва, Ж. Піаже, С. Рубінштейна, П. Чамати та ін.

Одним із головних аспектів вивчення проблеми формування світоглядної культури є її педагогічний аспект. Серед дослідників, які розглядали проблему світоглядного розвитку практично, аналізуючи форми, методи і способи його вдосконалення у навчально-виховному процесі, – П. Блонський, Я. Коменський, А. Макаренко, К. Ушинський, В. Сухомлинський. Значний внесок у розроблення проблеми світоглядного становлення особистості останнім часом зробили Р. Арцишевський, Н. Буринська, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Ільченко, Н. Ничкало, Н. Мойсеюк, В. Паламарчук, Г. Тарасенко та ін.

Мета нашої статті полягає в аналізі технології формування світоглядної культури університетської молоді.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз наукової літератури, практичної діяльності вищих навчальних закладів переконливо доводить, що педагогічний процес формування світоглядної культури студентської молоді ґрунтується на аксіологічному, гуманістичному, інтеграційному, особистісно-діяльнісному, компетентістному концептуальних підходах; є цілісною системою і передбачає забезпечення: а) технологічних етапів формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі із застосуванням відповідних методів, форм, засобів; б) педагогічних умов ефективності формування світоглядної культури майбутнього фахівця; в) педагогічного моніторингу досліджуваного процесу.

Досягнення мети, виконання завдань і реалізація змісту формування світоглядної культури студентів здійснюється за допомогою сукупності методів, засобів і форм, які є складовими педагогічної технології. Існують різні визначення змісту поняття педагогічної технології. Так, наприклад, у тлумачному словнику *технологія* визначається як сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві [3]. *Педагогічна технологія* означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних

для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін) [10]. В. Беспалько визначає педагогічну технологію як змістовну техніку реалізації навчального процесу [2], І. Волков – як опис процесу досягнення планованих результатів навчання [4].

Ми у дослідженні керуємося визначенням педагогічної технології як системного, концептуального, нормативного, варіативного опису діяльності педагога та студента, спрямованого на досягнення визначеної мети [11]. Отже, до педагогічної технології формування світоглядної культури студентів входять учасники навчально-виховного процесу, система теорій, ідей, засобів і методів організації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в навчально-виховному середовищі університету, що забезпечують усі аспекти засвоєння студентами оцінних світоглядних знань, трансформацію їх у переконання та формування умінь і навичок застосування в практичній діяльності.

Формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету, на нашу думку, має реалізовуватися за трьома головними *векторами* (когнітивним, аксіологічним, діяльнісним). Ці вектори ми визначили на основі завдань і структури формування світоглядної культури особистості [8].

Структуру педагогічної технології формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету наведено на рис. 1. Отже, в основі педагогічної технології формування світоглядної культури студентів лежить:

1) усвідомлене вивчення студентами циклу навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки («Історія України», «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика і естетика)», «Соціологія», «Політологія», «Культурологія», «Правознавство», «Економічна теорія»; навчальних дисциплін природничо-наукової підготовки («Екологія», «Вікова фізіологія та валеологія»); навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки та дисциплін за вибором;

2) організація дослідницько-пошукової роботи студентів через залучення їх до наукових гуртків, проблемних груп, студентських наукових товариств тощо;

3) система виховних заходів, пов'язаних з організацією культурно-дозвіллевої, спортивно-оздоровчої діяльності, що спрямована на розвиток творчості студентів, їх активності, дотримання давніх традицій і створення нових, т. п.;

4) інтеграція студентів у діяльність органів студентського самоврядування та громадську діяльність.

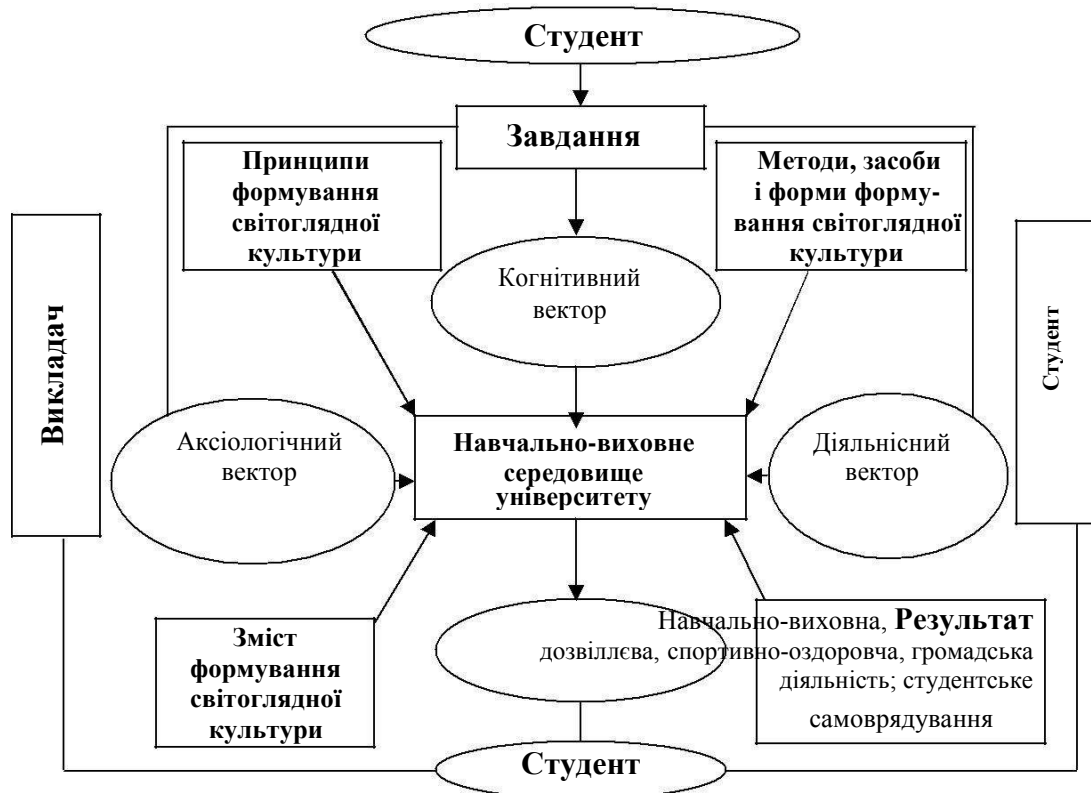

Рис. 1. Педагогічна технологія формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів експериментального дослідження ми сформулювали *вимоги до реалізації педагогічної технології формування світоглядної культури студентів*:

- сформованість професійної компетентності та готовності викладачів до використання інноваційних форм, методів, засобів навчання та виховання студентської молоді;
- забезпечення матеріально-технічної бази та інформаційного поля для саморозвитку студентів;
- реалізація міжпредметних зв'язків у навчальному процесі;
- система організації виховної діяльності на основі широкого залучення студентів до громадської діяльності та студентського самоврядування.
- урахування особистих якостей студентів.

Вихідною, основоположною ідеєю формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету ми визначили *студентоцентризм*, тобто сама особистість студента, його індивідуальність і неповторність, потреби та інтереси, діяльність і розвиток, які і є основою реалізації цього процесу. Саме цей принцип передбачав створення ефективних умов для інтелектуального, культурного та соціального розвитку кожного студента; виявлення глибокої поваги до нього як до людини; визнання природного права кожної особистості на свободу, на соціальний захист, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності, на самореалізацію фізичного, психічного і соціального потенціалу, на створення соціально-психічного фільтра проти руйнівних впливів негативних факторів навколишнього природного і соціального середовища; виховання почуття гуманізму, милосердя, добротності, загальнолюдських чеснот.

Формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету базувалося також на врахуванні принципів, поданих у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи формування світоглядної культури студентів

Принцип	Зміст принципу
1	2
демократизації	подолання авторитарного стилю в навчально-виховному середовищі університету; забезпечення співробітництва викладачів і студентів; формування вільної та творчої особистості
неперервності	формування світоглядної культури особистості як багатогранний і багатофакторний процес, який не обмежується ні часовими, ні віковими межами; триває впродовж усього життя; соціальне і природне середовище, а також діяльність людини так чи інакше впливають на її особистісне становлення
єдності та взаємозалежності навчання, виховання і життєдіяльності студентів	формування світоглядної культури особистості як цілісної системи організації життєдіяльності студента в навчальному закладі, сім'ї, соціально-природному середовищі
індивідуалізації та диференціації	урахування в навчально-виховному середовищі індивідуальних особливостей фізичного, психічного й соціального розвитку особистості студента; моделювання на основі індивідуальних потенційних можливостей групових та індивідуальних програм розвитку, стимулювання творчої, художньо-образної, предметно-практичної, навчально-пізнавальної, соціально-комунікативної, орієнтаційно-оцінної діяльності студентів
систематичності й послідовності	забезпечення систематичного впливу на особистість студента з урахуванням його вікових можливостей і розвитку, поступове розширення системи вимог до творчої продуктивної діяльності; створення ефективних умов для вияву самостійності студента в ході розв'язання різних проблемних і пошукових завдань
культуровідповідності	нерозривний зв'язок формування світоглядної культури особистості студента з культурними надбаннями людства і свого народу через оволодіння знаннями про особливості розвитку і становлення національної культури та її взаємозв'язок із загальнолюдською, знання історії свого народу, його культури, традицій, ідеалів та забезпечення духовної єдності й спадкоємності поколінь

Закінчення таблиці 1

1	2
відкритості	розвиток творчого антидогматичного мислення, здатного сприймати будь-яку інформацію та позитивно ставитися до цінностей і надбань, які репрезентують різні культури (зокрема й субкультури) та світогляди
толерантності	терпиме ставлення та повагу, розуміння і співробітництво, неприпустимість порушення прав інших людей (незалежно від спрямованості їх діяльності, переконань тощо)
активності	не пасивне сприймання інформації, а творче, активне реагування на неї; участь у громадському і суспільному житті, вироблення власного оцінного ставлення до всього, що відбувається у світі
інтегративності	поєднання у процесі формування світоглядної культури різних форм духовного освоєння дійсності (пізнавальної, оціночної, ідеалізуючої, мотиваційної, діяльнісної) та різних джерел інформації (навчальні предмети, художня література, засоби масової інформації, релігія, мистецтво, життєвий досвід батьків, викладачів і самого студента та ін.)

Змістові позиції формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету містять у собі такі аспекти, як: 1) природничий – відношення людини і природи; 2) соціальний – відносини людини і суспільства та людей між собою. Наголошуючи на інтегративності світоглядних знань, зауважуємо, що інтеграція знань із різних предметів є не механічним процесом їх об'єднання, а системою об'єктивних (на основі законів і закономірностей), логічних, наукових знань про навколишній світ і роль та місце людини в ньому. Інтегровані світоглядні знання ґрунтуються на науково-філософській основі, бо саме наукове пізнання, філософське осмислення та світоглядне узагальнення знань, конкретно-наукового матеріалу дають змогу відтворити людині світ як певну цілісність.

У процесі формування світоглядної культури студентів університету ми застосовували такі форми та методи роботи, які б максимально створювали можливість для їх соціального вдосконалення, сприяли б формуванню життєвого та професійного самовизначення, розвитку соціального інтелекту, толерантності, бажання творити, бути активним учасником усіх суспільних процесів.

Дієвими у формуванні світоглядної культури виявилися інтерактивні та традиційні методи навчання і виховання. Це, насамперед, різні дискусії (дискусії в стилі телевізійного ток-шоу, у формі симпозиуму), дебати, сократівські діалоги, моделювання конкретних ситуацій, проектування; проведення різноманітних тренінгів; застосування методів «мозкової атаки» та кейсів. Ефективними виявилися написання есеїв («Майбутнє України», «Сенс людського життя», «Мова мого народу» та ін.).

Серед традиційних методів ми визначили лекцію, лекцію-бесіду (діалог з аудиторією), що надавала можливість установити безпосередній контакт лектора зі слухачами-студентами; лекція-диспут, на якій передбачались не лише відповіді на окремі запитання теми, а й вільний обмін думками між лектором та аудиторією; проблемна лекція, протягом якої відбувалося спільне зі студентами розв'язання проблем, що їх визначив лектор; лекція з розгляду конкретних ситуацій – подібна до лекції-диспуту, однак на обговорення пропонувалася не певна проблема, а конкретна актуальна ситуація, та ін.

У процесі реалізації педагогічної технології формування світоглядної культури студентів були використані різні форми організації навчально-виховного процесу: лекції, семінари-диспути, ток-шоу, форуми, конференції, семінари-дискусії, заняття-екскурсії, творчі конкурси («Міс факультету», «Молодограй», знавців поезії Лесі Українки та ін.), акції (пошуково-краєзнавчі – «Видатні постаті Волинського краю», військово-патріотичні – «Алея пам'яті», «Турбота», благодійні та ін.), дискусійні студії (наприклад, «Позиція», теми: «Життєві цінності», «Творець своєї долі», «Як приймати рішення», «Я і держава» та ін.), вікторини («Історія мого міста» та ін.), круглі столи («Цінності українського народу», «Обов'язок, відповідальність, совість» та ін.), брейн-ринги («Минуле і сучасне мого краю», «Добрими справами славна людина», «Як зберегти здоров'я?» та ін.), виховні години («Конвенція ООН про права дитини», «Майбутнє України в наших руках», години спілкування («Сучасний лідер», «У коханні вічна сила...»), робота волонтерського, туристичного та спортивного клубів, діяльність гуртків художньої самодіяльності, театральної студії «Синій птах» тощо.

Висновок. Формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі є надзвичайно актуальною проблемою, яка потребує нагального науково-педагогічного розв'язання.

Кроком до конструктивного розв'язання цієї проблеми є розроблення технології формування світоглядної культури студентів університету, яка чітко визначає алгоритм її формування у навчальному-виховному середовищі вищого навчального закладу.

Джерела та література

1. Арцишевський Р. А. Роль самосвідомості у становленні соціального суб'єкта / Р. А. Арцишевський // Соціальні студії. – 2000. – № 1. – С. 2–9.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : [б. и.], 1989. – С. 11–23.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Волков И. П. Педагогические технологии / И. П. Волков. – М. : [б. и.], 1990. – С. 7, 9, 11–23.
5. Гончаренко С. У. Інтеграція наукових знань і проблема змісту освіти / С. У. Гончаренко // Постметодика. – 1994. – № 6. – С. 2–3.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Гончаренко С. У. Світогляд. Світоглядна культура фахівця / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / АПН України. – К. : [б. и.], 2008. – С. 806–808.
8. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Життєтворчість особистості: концепція, досвід, проблеми : [наук.-метод. зб.] / за ред. І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – Запоріжжя : ХНРБЦ, 2006. – 592 с.
10. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / М. В. Кларин. – М. : [б. и.], 1985. – С. 21–56.
11. Прокопенко І. Ф. Теоретичні основи педагогічної технології / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокімов. – Х. : Основа, 1995. – 105 с.

Ольхова Наталья. Технология формирования мировоззренческой культуры студенческой молодежи.

Формирование мировоззренческой культуры будущих специалистов является одной из основных задач высшей школы. Поэтому актуальным является исследование содержания, форм и методов эффективной реализации этого процесса.

Задачей работы является анализ технологии формирования мировоззренческой культуры студентов университета.

В статье раскрыто содержание понятия «педагогическая технология», проанализирована технология формирования мировоззренческой культуры студентов, определены основные принципы реализации этого процесса; охарактеризованы требования к организации успешного его протекания.

Ключевые слова: педагогическая технология, формы и методы формирования мировоззренческой культуры, принципы формирования мировоззренческой культуры, учебно-воспитательная среда.

Olkhova Natalia. Technology of Formation of the World Outlook Culture of Student's Youth. The formation of the world outlook culture of future specialists is one of the leading problems of the higher school. Therefore, relevant is the study of the content, forms and methods of effective implementation of this process.

The goal of the study is the analysis of the technologies of forming the worldview of culture of the students of the University.

We disclosed the content of the concepts of educational technology, analysis of technology of formation of the world outlook culture of students; defines the basic principles of the process; describes the requirements for the success of his course.

Key words: pedagogical technology, forms and methods of ideological culture, principles of forming the world-view of culture, mass-educational environment.

Стаття надійшла до редколегії
20.02.2013 р.